

‘Quickscan natuurtoets Azelerbeek’

*Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in
het kader van natuurwet- en regelgeving*

Colofon

Titel: **'Quickscan natuurtoets Azelerbeek'**

Subtitel: Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in het kader van natuurwet- en regelgeving

Projectcode: 11-191

Status: Definitief

Datum: 8 september 2011

Auteur: Ing. J.G. (Janneke) Lindenholtz & ing. M. (Marco) van der Sluis

Veldonderzoek: Ing. M. (Marco) van der Sluis & ing. J.G. (Janneke) Lindenholtz

Eindredactie: Drs. I. (Iwan) Veeman

Opdrachtgever: Dienst Landelijk Gebied Regio Oost

Contactpersoon: Dhr. R.N.J. Neefjes

EcoGroen Advies BV
Postbus 625
8000 AP Zwolle

T: 038 423 64 64

F: 038 423 64 65

I: www.ecogroen.nl

© EcoGroen Advies (2011)

Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt mits onder vermelding van de bron:

Lindenholtz J.G. en M. van der Sluis (2011). 'Quickscan natuurtoets Azelerbeek; Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in het kader van natuurwet- en regelgeving. Rapport 11-191. EcoGroen Advies, Zwolle.

Inhoud

Samenvatting en conclusies

1	Inleiding	6
1.1	Aanleiding en doelstelling	6
1.2	Situatie en beoogde ontwikkelingen	6
1.3	Algemene opzet	6
2	Gebiedsgerichte natuurbescherming	8
2.1	Inleiding	8
2.2	Natuurbeschermingswet 1998	8
2.3	Nota ruimte	8
3	Flora- en faunawet	10
3.1	Toetsingskader	10
3.2	Veldonderzoek	10
3.3	Flora	11
3.4	Vleermuizen.....	12
3.5	Grondgebonden zoogdieren.....	13
3.6	Broedvogels.....	14
3.7	Amfibieën	16
3.8	Vissen.....	16
3.9	Overige soorten.....	18
4	Geraadpleegde bronnen.....	19

Bijlagen

I - Wettelijk kader

II - Inrichtingsschetsen

III - Ligging van het onderzoeksgebied t.o.v. de Ecologische Hoofdstructuur

IV - Vleermuizenonderzoek

V 1 t/m 5 - Inventarisatiekaarten

Samenvatting en conclusies

Aanleiding en doelstelling

In opdracht van Dienst Landelijk Gebied Regio Oost heeft EcoGroen Advies BV een quickscan natuurtoets uitgevoerd in verband met de voorgenomen herinrichting van drie trajecten van de Azelerbeek ten westen van Borne.

De consequenties van de beoogde ruimtelijke ingreep op de aanwezige natuurwaarden zijn getoetst aan de Flora- en faunawet en het vigerende gebiedsgerichte natuurbeschermingsbeleid. Het onderzoek is gebaseerd op twee veldbezoeken 6 mei en 7 juli 2011 en een inventarisatie van bekende verspreidingsgegevens.

Gebiedsgerichte natuurbescherming

Alle drie de trajecten zijn gelegen in de EHS. Omdat in deze situatie sprake is van natuurontwikkeling vormen de beoogde plannen geen aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS. De beoogde plannen zullen de Ausgangssituatie voor de (potentieel) aanwezige natuurwaarden juist aanzienlijk verbeteren en zullen bovendien zodanig worden uitgevoerd dat schade op bestaande natuurwaarden tot een minimum beperkt blijft.

Op basis van de afstand en aard van de ruimtelijke ingrepen wordt ingeschat dat de beoogde plannen geen negatieve effecten hebben op de in de omgeving aanwezige Natura 2000-gebieden, Beschermde natuurmonumenten of belangrijke natuurwaarden buiten de EHS.

Aangetroffen en te verwachten soorten

- Juridisch zwaarder beschermde plantensoorten worden op basis van het uitgevoerde onderzoek en bekende verspreidingsgegevens niet verwacht in het onderzoeksgebied. Binnen de onderzoeksgrenzen is één laag beschermde plantensoort (Gewone dotterbloem) aangetroffen. In de directe omgeving van het onderzoeksgebied zijn enkele Rode Lijstsoorten bekend;
- Alleen langs het beektraject 'zuid' is een boom met potentie als vaste verblijfplaatsen voor vleermuizen aangetroffen. Delen van de Azelerbeek en bomenrijen en bosranden in onderzoeksgebied worden mogelijk als vliegroete en foerageergebied gebruikt;
- Geschikt biotoop voor Veldspitsmuis is op drie locaties aangetroffen. Het onderzoeksgebied ligt echter buiten het bekende verspreidingsgebied van Veldspitsmuis. Bovendien wordt op basis van de inrichtingsschetsen ingeschat dat in het potentiële leefgebied van Veldspitsmuis geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Zodoende kunnen negatieve effecten op de soort worden uitgesloten;
- Vaste verblijfplaatsen van andere zwaarder beschermde grondgebonden zoogdieren zijn niet aangetroffen en te verwachten. Verspreid in het onderzoeksgebied zijn wel vaste verblijfplaatsen van enkele algemeen voorkomende, laag beschermde (FFW tabel 1), zoogdiersoorten als Mol, Haas, Tweekleurige bosspitsmuis, Dwergmuis, Rosse woelmuis, Bosmuis, Veldmuis, en Aardmuis aangetroffen of te verwachten;
- In het onderzoeksgebied en/of omgeving zijn jaarrond beschermde nesten van Buizerd, Kerkuil, Steenuil en Grote gele kwikstaart aanwezig/ te verwachten. Daarnaast zijn diverse watervogels en vogels van bos en struweel broedend te verwachten;
- De Azelerbeek wordt als leefgebied door Kleine modderkruiper (FFW tabel 2) gebruikt;
- Verspreid over het onderzoekgebied is de aanwezigheid van algemene soorten als Gewone pad, Bastaardkikker, Bruine kikker en/ of Kleine watersalamander (FFW tabel 1) te verwachten. Strikt beschermde amfibieën worden op basis van bekende verspreidingsgegevens en terreinkenmerken niet verwacht;
- Gezien de terreingesteldheid van het onderzoeksgebied en bekende verspreidingsgegevens kan worden geconcludeerd dat er geen beschermde reptielen, weekdieren en ongewervelden aanwezig en te verwachten zijn.

Vervolgstappen

- Als gevolg van de beoogde werkzaamheden zijn effecten te verwachten op het leefgebied van de middelhoog beschermde Kleine modderkruiper. In deze situatie zijn drie opties mogelijk om zorgvuldig om te gaan met Kleine modderkruiper: 1) Aanvragen van ontheffing Flora- en faunawet 2) Opstellen van een ecologisch werkprotocol of 3) Werken volgens een goedgekeurde gedragscode (b.v. de Gedragscode van de Unie van Waterschappen 2006). De te treffen mitigerende maatregelen zijn bij deze opties vergelijkbaar. Zo dienen de werkzaamheden in het watermilieu van de Azelerbeek te worden uitgevoerd buiten de voortplantingsperiode (april tot en met half augustus) van Kleine modderkruiper. De geschikte periode is half augustus tot en met maart, mits buiten vorstperiodes. Ook dienen maatregelen genomen te worden om schade te voorkomen, zoals het wegvangen en overzetten van dieren;

- Gezien de huidige inrichtingsplannen wordt ingeschat dat geen (potentiële) verblijfplaatsen van vleermuizen, Veldspitsmuis, Steenuil, Kerkuil, Buizerd en Grote gele kwikstaart in het geding zijn en voor deze soort(groep)en geen soortspecifieke vervolgstappen nodig zijn. Mocht de definitieve inrichting afwijken van de huidige concepten dan zijn effecten wel denkbaar en zijn er mogelijk vervolgstappen nodig.

Reeds vaststaande randvoorwaarden vanuit de Flora- en faunawet

- Voor alle vogels geldt dat werkzaamheden die in gebruik zijnde broedbiotopen van aanwezige vogels verstoren of beschadigen altijd voorkomen dienen te worden. Voor het broedseizoen wordt geen standaardperiode gehanteerd, maar is het van belang of een broedgeval wordt verstoord, ongeacht de datum. Het ontzien van broedvogels is voor de meeste soorten mogelijk door gefaseerd te werken en de uitvoering in elk geval op te starten in de periode voor half maart en na half juli. Bepaalde soorten, zoals Houtduif, kunnen echter broeden tot in november en een soort als Buizerd broedt al vanaf begin maart;
- Voor de op de locaties (mogelijk) voorkomende laag beschermde planten, amfibieën en grondgebonden zoogdieren geldt in deze situatie automatisch vrijstelling van artikel 75 van de Flora- en faunawet, waardoor verbodsbepalingen niet worden overtreden.

Suggestie

- Waar mogelijk is het raadzaam om de standplaatsen van Gewone dotterbloem te ontzien. Indien dit niet mogelijk is, kunnen de planten worden uitgestoken en verplaatst;
- Het plaatsen van nieuwe nestkasten -eventueel in samenwerking met de Twentse Vogelwerkgroep - is een goede manier om de aanwezigheid van Grote gele kwikstaart te stimuleren;
- Om de aanwezige niet beschermde vissen te ontzien wordt geadviseerd om maatregelen voor deze soortgroep op te nemen in een ecologisch werkprotocol. Gedacht kan worden aan het overzetten van alle vissen voorafgaand aan de dempwerkzaamheden. Alle vissen kunnen zo profiteren van de maatregelen die genomen worden ter bescherming van Kleine modderkruiper.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doelstelling

In opdracht van Dienst Landelijk Gebied Regio Oost (contactpersoon dhr. Neefjes) heeft EcoGroen Advies BV een quickscan natuurtoets uitgevoerd in verband met de voorgenomen herinrichting van drie trajecten van de Azelerbeek ten westen van Borne.

De Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet 1998 verplichten vooraf te toetsen of ruimtelijke ingrepen of activiteiten niet conflicteren met aanwezige beschermde plant- en diersoorten en habitats. In het voorliggende onderzoek worden, ten behoeve van de onderbouwing van de ruimtelijke planvorming, de consequenties in beeld gebracht van de mogelijk te nemen ruimtelijke ingrepen en vindt toetsing plaats aan de Flora- en faunawet en vigerend gebiedsgerichte natuurbescherming. Zie bijlage I voor een nadere toelichting op de genoemde wet- en regelgeving.

1.2 Situatie en beoogde ontwikkelingen

Het onderzoeksgebied betreft drie deeltrajecten langs de Azelerbeek; noord, midden en zuid (zie figuur 1 op de volgende pagina).

De trajecten noord en midden liggen ten noorden van de A35 en het zuidelijke traject ligt ten zuiden van de A35. De totale lengte van de onderzochte beektrajecten bedraagt circa 2,2 kilometer. De beektrajecten liggen voornamelijk in landbouwgebied, waarbij her en der bosjes, houtwallen en sloten aanwezig zijn.

De voorgenomen werkzaamheden bestaan uit natuurgerichte en recreatieve maatregelen, waaronder:

- Creëren van een ecologische zone langs de beek (bloemrijk gras, riet en ruigte);
- Aanplant van groenstructuren (boomrijen, houtwal en bos);
- Wijzigen van de beekloop op een aantal locaties;
- Aanleg van poelen;
- Aanleg van wandelpaden.

In Bijlage II zijn inrichtingsschetsen opgenomen van de drie beektrajecten

1.3 Algemene opzet

Voorliggende ecologische beoordeling is voor een belangrijk deel gebaseerd op twee locatiebezoeken (6 mei en 7 juli 2011). Verder is gebruik gemaakt van bekende verspreidingsgegevens (zie hoofdstuk 4 Geraadpleegde bronnen).

Uit het totaal aan verzamelde informatie volgt een korte beschrijving van de mogelijke effecten van beoogde ruimtelijke ingrepen op aanwezige beschermde soorten en gebieden. Daarbij wordt ook kort ingegaan op mogelijkheden tot mitigerende (verzachtende of inpassings-) maatregelen.

Figuur 1: Luchtfoto met de situering van onderzoeksgebied (binnen rode omlijning). Bron: BING Maps.

2 Gebiedsgerichte natuurbescherming

2.1 Inleiding

In het kader van dit onderzoek wordt, naast de aanwezigheid van beschermde soorten, aandacht besteed aan gebieden met een beschermingsstatus. De volgende wet- en regelgeving is daarbij van belang:

- Natuurbeschermingswet, waarin opgenomen de Vogel- en Habitatrichtlijn;
- Nota Ruimte, in het Omgevingsplan Overijssel uitgewerkt voor bescherming van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en weidevogelbeheer- en ganzengebieden.

De beschermingsregimes hebben tot doel de natuurwaarden in de betreffende gebieden veilig te stellen. In sommige situaties dienen ook ruimtelijke activiteiten buiten de begrenzing van deze gebieden getoetst te worden op mogelijke schadelijke uitstralende effecten. In de onderstaande paragrafen wordt kort ingegaan op de eventuele effecten die de geplande werkzaamheden kunnen hebben op nabijgelegen gebieden met een beschermingsstatus.

2.2 Natuurbeschermingswet 1998

In de Natuurbeschermingswet 1998 is de bescherming geregeld van Habitat- en Vogelrichtlijngebieden - tezamen Natura 2000-gebieden genoemd - en Beschermde Natuurmonumenten.

Natura 2000-gebieden

Natura 2000-gebied 'Lonnekermeer' ligt op een afstand van circa 7,5 kilometer van het onderzoeksgebied. Voor dit Natura 2000-gebied zijn instandhoudingdoelen opgesteld voor zes habitattypen (vochtige en droge heiden, heischrale en blauwgraslanden en zwakgebufferde en zure vennen) en één habitatsoort (Gevlekte witsnuitlibel).

Gezien de afstand van het onderzoeksgebied tot het genoemde Natura 2000-gebied en de aard van de beoogde ingrepen, kan gesteld worden dat als gevolg van de plannen geen effecten op de instandhoudingdoelen van Natura 2000-gebied 'Lonnekermeer' te verwachten zijn.

Beschermde Natuurmonumenten

Het onderzoeksgebied ligt op ruim 700 meter van Beschermde Natuurmonument 'Twickel' (deelgebied 'Bornseveld'). Gezien de aard van de beoogde plannen zijn negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden van dit gebied niet te verwachten.

2.3 Nota ruimte

De Nota Ruimte is één van de structuurschema's waarin de visie van het Rijk over natuur en landelijk gebied is vastgelegd. De nota richt zich op het behoud, herstel en ontwikkeling van wezenlijke natuurlijke kenmerken en waarden. Vanuit deze doelstelling is de Ecologische Hoofdstructuur in het leven geroepen en zijn ganzen- en weidevogelgebieden aangewezen.

Het Rijk verwacht dat provincies en gemeenten de Nota laten doorwerken in hun ruimtelijke plannen, zoals in deze situatie het Omgevingsplan Overijssel en het bestemmingsplan.

Ecologische Hoofdstructuur

Volgens de begrenzing van de EHS, zoals weergegeven in de Atlas van de Provincie Overijssel (2010) ligt traject zuid in concreet begrensde EHS en liggen de trajecten

noord en midden in nog te begrenzen EHS (zie bijlage III).

De EHS bestaat hier uit trajecten van de Azelerbeek, enkele houtwallen en aangrenzende landbouwgronden die worden omgevormd tot nieuwe natuur. De beoogde plannen vormen geen aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS, omdat juist natuur ontwikkeld wordt. De beoogde plannen zullen de uitgangssituatie voor de (potentieel) aanwezige natuurwaarden aanzienlijk verbeteren. Daarnaast worden de werkzaamheden zodanig uitgevoerd dat eventuele schade aan natuurwaarden (in de EHS) geminimaliseerd wordt. In hoofdstuk 3 wordt nader ingegaan op de wijze waarop schade op flora en fauna geminimaliseerd wordt.

Natuur buiten de EHS

Volgens de kaarten in de Omgevingsvisie van de Provincie Overijssel (2009) zijn er in en in de directe omgeving van het onderzoeksgebied geen specifieke natuurwaarden buiten de EHS (bijvoorbeeld weidevogelbeheergebied en ganzengebied) aanwezig.

3 Flora- en faunawet

3.1 Toetsingskader

De Flora- en faunawet verplicht een ieder die ruimtelijke ingrepen of andere activiteiten wil ontplooiën, na te gaan in hoeverre dit negatieve effecten kan hebben op van nature in Nederland in het wild voorkomende planten- en diersoorten - ongeacht of deze beschermd zijn of niet. De zorgplicht van artikel 2 uit de Flora- en faunawet stelt dat optredende negatieve effecten zo veel mogelijk vermeden of geminimaliseerd dienen te worden. Voor schade aan juridisch zwaarder beschermde soorten kan de aanvraag van een ontheffing van de Flora- en faunawet bij het Ministerie van EL&I noodzakelijk zijn.

Aangepaste beoordeling ontheffingen Flora- en faunawet

Tot medio 2009 was het noodzakelijk voor het verwijderen, verstoren of beschadigen van een vaste verblijfplaats van zwaarder beschermde soorten een ontheffing op de Flora- en faunawet aan te vragen. Door uitspraken van de Raad van State in het voorjaar van 2009 is de beoordeling van ontheffingsaanvragen van de Flora- en faunawet voor ruimtelijke ingrepen aangepast. Sinds augustus van dat jaar wordt daardoor gewerkt volgens een nieuw stroomschema (zie bijlage I) en is het in veel gevallen niet meer noodzakelijk om een ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen (Dienst regelingen 2009a). Hieronder wordt voor de verschillende beschermingscategorieën¹ beschreven wat de mogelijkheden zijn,

Voor soorten van tabel 1 geldt bij ruimtelijke ontwikkelingen sowieso al een automatische vrijstelling van artikel 75 van de Flora- en faunawet.

Voor tabel 2 soorten zijn drie opties mogelijk:

- 1) Werken volgens de eisen van een goedgekeurde Gedragscode Flora- en faunawet;
- 2) Het aanvragen van een ontheffing;
- 3) Het opstellen van een ecologisch werkprotocol indien aangetoond kan worden dat de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort behouden blijft.

Overigens is het in de eerste twee gevallen ook noodzakelijk om een op de situatie toegesneden ecologisch werkprotocol op te stellen.

Voor tabel 3 soorten en soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn en voor vogels waarvan de nestplaats jaarrond beschermd is zijn twee opties mogelijk:

- 1) Het aanvragen van een ontheffing;
- 2) Het opstellen van een ecologisch werkprotocol indien aangetoond kan worden dat de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort behouden blijft en dat de soort binnen het leefgebied succesvol kan (blijven) overwinteren, foerageren en/of voortplanten tijdens en na uitvoering van de plannen.

Hierbij geldt voor het aanvragen van een ontheffing dat ook een ecologisch werkprotocol opgesteld moet worden waarin de te nemen mitigerende maatregelen beschreven worden.

3.2 Veldonderzoek

Voorliggende ecologische beoordeling is voor een belangrijk deel gebaseerd op twee locatiebezoeken (6 mei en 7 juli 2011). Tijdens het veldonderzoek is aandacht besteed aan de beschermde soorten binnen de Flora- en faunawet (FFW) en vooral aan de juridisch zwaarder beschermde soorten (tabel 2- en 3-soorten). Voor zover mogelijk zijn de volgende soortgroepen geïnventariseerd: flora, zoogdieren, vogels, amfibieën, reptielen, vissen en ongewervelden. Het watermilieu is steekproefsgewijs bemonsterd

¹ Voor vogels wijkt het beschermingsregime af en verwijzen we naar § 3.6 en bijlage 1.

met een steeknet. Verder is in het veld gebruik gemaakt van een veldcomputer met GPS waarin de relevante waarnemingen zijn ingevoerd. In combinatie met de terreingesteldheid, bekende verspreidingsgegevens (zie Hoofdstuk 4 Geraadpleegde bronnen) en 'expert judgement' is vervolgens een uitspraak gedaan over mogelijk aanwezige beschermde soorten.

In dit hoofdstuk worden de onderzochte soortengroepen beschreven die in het onderzoeksgebied en de directe omgeving zijn aangetroffen en te verwachten. De relevante soorten worden in de onderstaande tekst kort toegelicht.

3.3 Flora

Juridisch zwaarder beschermde soorten

Tijdens het veldonderzoek zijn geen juridisch zwaarder beschermde (FFW tabel 2 en 3) plantensoorten aangetroffen. Groeiplaatsen van deze plantensoorten worden op basis van de terreinkenmerken en bekende verspreidingsgegevens eveneens niet verwacht in het onderzoeksgebied.

Laag beschermde en bedreigde soorten

Tijdens het veldonderzoek is wel de laag beschermde plantensoorten Gewone dotterbloem (FFW tabel 1) aangetroffen op de beektrajecten 'noord' en 'zuid'. Daarnaast zijn buiten de begrenzing van het onderzoeksgebied enkele Rode Lijst plantensoorten bekend, veelal in bos(randen). Het betreft Bleke zegge en Gaspeldoorn (beide Rode Lijst 'kwetsbaar') en Bruine snavelbies, Dubbelloof, Slofhak, Gewone veenbies en Witte snavelbies (alle Rode Lijst 'gevoelig') (Provincie Overijssel 2011). Op kaart 1 in bijlage V zijn de bekende en aangetroffen groeiplaatsen van laag beschermde soorten en soorten van de Rode Lijst weergegeven.

Voor de laagbeschermde plantensoorten geldt bij ruimtelijke ingrepen automatisch vrijstelling van de verbodsartikelen van de Flora- en faunawet. Ook schadebeperkende maatregelen zijn, evenals voor niet beschermde Rode Lijstsoorten, niet noodzakelijk.

Waar mogelijk is het wel raadzaam om de standplaatsen van Gewone dotterbloem en Rode Lijstsoorten te ontzien. Indien dit niet mogelijk is, kunnen de planten (wanneer deze nog voldoende groei vertonen) worden uitgestoken en verplaatst.

Globale beschrijving per biotoop

Onderstaand volgt een korte beschrijving van de overige aangetroffen soorten in het onderzoeksgebied, verdeeld over agrarische percelen, opgaande houtstructuren en watergangen.

Watergangen en de oeverzones

In en langs de Azelerbeek zijn soorten van voedselrijke omstandigheden aangetroffen zoals Grote waterweegbree, Drijvend fonteinkruid, Bosbies, Moeraswalstro, Moerasvergeet-mij-nietje, Grote kattenstaart, Moerasspirea, Gele lis en Wilde bertram.

Bermen, schouwpaden en randen van agrarische percelen

Op en langs de randen van agrarische percelen zijn met name onkruiden, graslandsoorten en ruigtesoorten aangetroffen waaronder Boerenwormkruid, Vlasbekje, Grote brandnetel, Schapenzuring, Haagwinde, Grote vossenstaart, Paarse dovenetel, Echte valeriana, Kruipende boterbloem en Timoteegras.

Houtstructuren

In de oude houtstructuren zijn onder andere de soorten Gewone braam, Witte klaverzuring, Geel nagelkruid, Dalkruid, Wilde kamperfoelie, Speenkruid, Gewone eikvaren, Zomereik, Beuk, Gewone hult en Sporkehout aangetroffen.

3.4 Vleermuizen

Tijdens het veldonderzoek is specifiek gelet op de potentiële verblijfplaatsen, vliegroutes en foerageergebied van de strikt beschermde vleermuizen (FFW tabel 3 en HR bijlage IV). In kader 1 is een beschrijving gegeven van de verschillende onderdelen van het leefgebied van vleermuizen. Vervolgens is beschreven welke functie(s) het onderzoeksgebied heeft voor vleermuizen.

Kader 1 Vleermuizen

Het leefgebied van vleermuizen bestaat uit een (veelal meerdere) verblijfplaats, vliegroute(s) en foerageergebied (en). Van deze drie onderdelen genieten de verblijfplaatsen de grootste bescherming. Verblijfplaatsen kunnen aanwezig zijn in de vorm van kraamkolonies/zomerverblijven, baltslocaties/paarverblijven en winterverblijven. Verblijfplaatsen bevinden zich in donkere en voor vleermuizen bereikbare ruimten in bomen, huizen, kelders et cetera.

Voor hun oriëntatie tijdens de trek van en naar hun verblijfplaats en foerageergebieden gebruiken vleermuizen veelal jaren lang dezelfde structuren. Vanwege dit traditiegetrouwe gedrag van vleermuizen vormen bepaalde lijnvormige structuren (bijvoorbeeld rijen woningen, watergangen en bomenrijen) een belangrijk onderdeel van een vliegroute. Wanneer alternatieve structuren ontbreken zijn dergelijke structuren 'onmisbaar' en zodoende beschermd.

Locaties waar insecten aanwezig zijn, bijvoorbeeld langs randen van bossen, bomenrijen of boven water zijn van belang als foerageergebied voor vleermuizen. Foerageergebied van vleermuizen geniet binnen de Flora- en faunawetgeving echter geen juridische bescherming, tenzij het onmisbaar is voor het voortbestaan van een populatie.

Potentiële verblijfplaatsen

Ten behoeve van de beoogde plannen wordt geen bebouwing gesloopt. Schade aan verblijfplaatsen van gebouwbewonende soorten als Gewone dwergvleermuis en Laatvlieger is zodoende niet aan de orde. Alleen langs het beektraject 'zuid' is een boom aangetroffen met potentie als vaste verblijfplaats van boombewonende vleermuizen als Rosse vleermuis, Bosvleermuis, Gewone grootoorvleermuis, Watervleermuis en Gewone baardvleermuis (zie bijlage V kaart 2 voor de betreffende boom). Verwacht wordt dat deze boom wordt ingepast.

Wanneer de betreffende boom ten behoeve van de beoogde plannen toch wordt verwijderd, is aanvullend onderzoek noodzakelijk naar de functie van deze boom voor vleermuizen (zie bijlage IV). Aan de hand van de uitkomsten van dit onderzoek zal vast komen te staan of en zo ja, welke vervolgstappen benodigd zijn. Zo kan het voor vleermuizen noodzakelijk zijn om ontheffing Flora- en faunawet aan te vragen, waarbij randvoorwaarden gesteld worden aan uitvoering van de geplande werkzaamheden. Daarbij kan gedacht worden aan het kappen van de boom met verblijfplaatsen buiten de meest kwetsbare kraam-, paar-, en overwinteringsperiode, in de maanden maart en oktober. Ook kan het noodzakelijk zijn om vervangende verblijfplaatsen (bijvoorbeeld vleermuiskasten) te plaatsen.

Potentiële vliegroutes

Voor het hele onderzoeksgebied geldt dat delen van de beek en de aanwezige opgaande groenstructuren (met name langs het zuidelijke beektraject) mogelijk onderdeel uitmaken van een vliegroute van vleermuizen. Op basis van de inrichtingsschetsen wordt echter niet verwacht dat vliegroutes tussen verblijfplaatsen en foerageergebieden worden aangetast. Door het behoud van de beek en het inpassen van nagenoeg alle opgaande, lijnvormige elementen blijven ook voldoende alternatieve migratieroutes aanwezig.

Op voorhand wordt verwacht dat het niet noodzakelijk is om vervolgstappen te nemen ten aanzien van potentiële vliegroutes van vleermuizen. Aanvullend onderzoek of het aanvragen van ontheffing Flora- en faunawet wordt niet noodzakelijk geacht.

Potentieel foerageergebied

Door de aanwezigheid van bomen(rijen) en oppervlaktewater wordt het onderzoeksgebied mogelijk als foerageergebied gebruikt door vleermuizen als Rosse vleermuis, Bosvleermuis, Laatvlieger, Gewone grootoorvleermuis, Watervleermuis, Gewone dwergvleermuis en Baardvleermuis (Bode *et al.* 1999). De voorgenomen ingrepen zullen hier naar verwachting geen invloed op hebben. Tijdens de werkzaamheden blijft ruim voldoende foerageergebied aanwezig in het onderzoeksgebied en bovendien zijn in de omgeving veel alternatieve foerageergebieden aanwezig in de vorm van bosranden, lanen en beschutte wateren. Daarnaast zal het onderzoeksgebied na de ingrepen geschikter worden als foerageerhabitat voor vleermuizen. Er is zodoende geen sprake van aantasting van onmisbaar foerageergebied.

3.5 Grondgebonden zoogdieren

Tijdens het veldbezoek is specifiek gelet op het mogelijk voorkomen van de strikt beschermde Waterspitsmuis en Veldspitsmuis (beide FFW tabel 3) binnen het onderzoeksgebied. Hierbij is in kaart gebracht of en zo ja, waar potentieel leefgebied (zie kader 2) voor deze soorten aanwezig is.

Kader 2 Waterspitsmuis & Veldspitsmuis

Waterspitsmuis

Waterspitsmuis komt voor rond zuiver, niet te voedselrijk water met watervegetatie en begroeide oevers. Poelen, natuurlijke vijvers, rivieren, snelstromende (bos)beekjes, moerassen en moerasbossen, rietlanden, elzenbroekbossen, kruidenrijke oevervegetaties vormen vaak geschikte biotopen. Ook een goed ontwikkelde struikvegetatie in de buurt behoort tot één van de biotoopvereisten. Waterspitsmuizen jagen ook in andere biotopen in de omgeving van water.

Veldspitsmuis

Veldspitsmuis is gebonden aan droge ruigtevegetaties met een open structuur. Vaak is dominantie van de polvormende Kropaar aanwezig en komen daarnaast soorten voor als Boerenwormkruid en Grote brandnetel (kwijnend). Veelal zijn dergelijke vegetaties aanwezig langs opgaande beplanting (bijvoorbeeld bosranden, houtwallen, singels), maar lokaal kan deze vegetatie zich ook ontwikkelen in graslanden, bermen en beek- en slootoevers.

Waterspitsmuis

Langs de oevers van de Azelerbeek en nabijgelegen sloten in het onderzoeksgebied ontbreekt geschikt biotoop voor Waterspitsmuis. De oevers worden veelal intensief beheerd, waardoor rijk begroeide oevers (met overjarige vegetatie) ontbreken. Het voorkomen van Waterspitsmuis in het plangebied kan zodoende worden uitgesloten.

Veldspitsmuis

Op drie locaties in het onderzoeksgebied is van Veldspitsmuis geschikt leefgebied aangetroffen (zie kaart 3 bijlage V). Volgens bekende verspreidingsgegevens ligt het onderzoeksgebied echter buiten het bekende verspreidingsgebied van Veldspitsmuis in Oost-Nederland. De dichtstbijzijnde bekende locatie ligt in de omgeving van Deurningen, op ruim 8 kilometer afstand (Snaak 2008). Bovendien wordt op basis van de inrichtingsschetsen ingeschat dat in het potentiële leefgebied van Veldspitsmuis geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Zodoende kunnen negatieve effecten op de soort worden uitgesloten en is het nemen van vervolgstappen niet nodig.

Overige grondgebonden zoogdieren

Verblijfplaatsen van overige juridisch zwaarder beschermde, grondgebonden zoogdieren worden ook niet verwacht op basis van veldonderzoek, terreinkenmerken en bekende verspreidingsgegevens. Mogelijk wordt het onderzoeksgebied wel gebruikt als beperkt, niet onmisbaar, foerageergebied van Das (FFW tabel 3), Boommarter (FFW tabel 3 en Rode Lijst kwetsbaar) en Steenmarter (FFW tabel 2), die buiten het onderzoeksgebied verblijfplaatsen hebben. Binnen het onderzoeksgebied zijn wel

vaste verblijfplaatsen van de laag beschermde zoogdiersoorten Mol, Haas, Tweekleurige bosspitsmuis, Dwergmuis, Rosse woelmuis, Bosmuis, Veldmuis, Aardmuis en Huisspitsmuis te verwachten. Bij de planrealisatie zullen mogelijk exemplaren en verblijfplaatsen van enkele algemene en laag beschermde kleine zoogdieren verloren gaan. Het aanvragen van een ontheffing is voor deze soorten echter niet aan de orde, omdat hiervoor een vrijstelling geldt in geval van ruimtelijke ingrepen.

Schade aan de deze algemene en laag beschermde zoogdieren kan - indien de planning van de werkzaamheden dit toelaat - geminimaliseerd worden door graafwerkzaamheden uit te voeren buiten de voortplantingsperiode (maart tot augustus). De minst schadelijke periode is september tot december (mits vorstvrij).

3.6 Broedvogels

Aangezien voorliggend onderzoek een quickscan betreft, is geen systematische broedvogelinventarisatie uitgevoerd. Toch kan op basis van soortwaarnemingen, biotoopeisen, terreinkenmerken, expert judgement en bekende ecologische principes beoordeeld worden welke soorten aanwezig kunnen zijn.

In deze paragraaf wordt hoofdzakelijk aandacht besteed aan broedvogels met jaarrond beschermde nesten (zie kader 3). Daarnaast wordt kort ingegaan op de meer algemeen voorkomende broedvogels.

Kader 3 Jaarrond beschermde nesten van broedvogels

Onder jaarrond beschermde nesten van broedvogels wordt verstaan: in functie zijnde nesten van de Ooievaar, Boomvalk, Buizerd, Havik, Ransuil, Roek, Wespendif, Zwarte wouw, Slechtvalk, Sperwer, Steenuil, Kerkuil, Oehoe, Gierzwaluw, Grote gele kwikstaart en Huismus. Voor sommige andere soorten geldt dat de nesten jaarrond beschermd zijn als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen

Als jaarrond beschermde nesten worden aangetroffen en niet kunnen worden ontzien dient een omgevingscheck te worden uitgevoerd. Een deskundige moet vaststellen of er voor de soort een vervangende nestlocatie te vinden is in de omgeving. Als dat niet het geval is, dient er voor zover mogelijk een alternatief nest of alternatieve nestlocatie te worden aangeboden. De mogelijkheden tot het verkrijgen van ontheffing voor schade aan in gebruik zijnde nesten van vogels zijn zeer beperkt.

Soorten met een jaarrond beschermde nesten

In het onderzoeksgebied en directe omgeving is specifiek gelet op jaarrond beschermde nestlocaties van vogels. Uit het veldonderzoek blijkt dat in het onderzoeksgebied en directe omgeving jaarrond beschermde nesten aangetroffen of te verwachten zijn van Buizerd, Steenuil, Kerkuil en Grote gele kwikstaart. Het functioneren van deze nesten en haar functionele leefomgeving kunnen in het geding zijn wanneer nesten worden verwijderd of wanneer wijzigingen in de omgeving leiden tot verlies van foerageergebied (bijvoorbeeld door toenemend menselijk gebruik of een functieverandering). In onderstaande tekst is beschreven of hiervan sprake is.

Buizerd

In een houtsingel iets ten westen van beektraject 'midden' is een bewoonde horst van Buizerd aangetroffen (zie bijlage V kaart 4). De landbouwgronden en groenstructuren in een groot gebied om de nestlocatie heen worden gebruikt als foerageergebied.

Uitgaande van de inrichtingsschets blijft de houtsingel met Buizerdhorst gehandhaafd en verdwijnt geen onmisbaar foerageergebied van de soort. Wel kan het noodzakelijk

Kader 4 Buizerd

Een Buizerd neemt genoeg met vrijwel elk landschapstype, vooropgesteld dat enkele bomen aanwezig zijn om in te roesten en te nestelen. Afhankelijk van het voedselaanbod is de grootte van het territorium van Buizerd één tot meerdere vierkante kilometers. De gebieden waarin Buizerds jagen kunnen elkaar overlappen.

zijn om versturende werkzaamheden bij de nestlocatie buiten het broedseizoen van Buizerd (maart t/m juli) uit te voeren, dus in de periode augustus tot en met februari. Op basis van de huidige plannen wordt niet verwacht dat de functionaliteit van de leefomgeving van Buizerd achteruit gaat als gevolg van de voorgenomen maatregelen, mits uiteraard de omgeving van de nestlocaties wordt ontzien gedurende de broedperiode. Voor Buizerd loopt deze periode globaal van maart t/m juli.

Steenuil

Van Steenuil is in het onderzoeksgebied een nestkast aangetroffen in een rij knotwilgen ter hoogte van de Azelerbeek op beektraject 'noord'. Er zijn echter geen sporen van bewoning door Steenuil gevonden. In de omgeving van het onderzoeksgebied worden wel meerdere broedlocaties verwacht op boerenerven.

In het onderzoeksgebied ontbreken extensieve graslanden, die van belang zijn als foerageergebied van Steenuil. Als gevolg van de herinrichtingswerkzaamheden zullen geen nestlocaties van Steenuil verdwijnen. Eveneens is geen foerageergebied van de soort in het geding. Negatieve effecten op de functionaliteit van de leefomgeving van Steenuil zijn zodoende niet te verwachten/ kunnen worden uitgesloten.

Kader 5 Steenuil

De favoriete habitat van Steenuil (Rode Lijst 'kwetsbaar') bestaat uit kleinschalig cultuurlandschap, met een veelheid aan holle bomen, oude schuren en ruige graslanden, vaak in de randen van oude dorpen of steden. Als standvogel is de soort het gehele jaar in het territorium aanwezig. Steenuil foerageert voornamelijk binnen 200 meter rond de nestlocatie en de gemiddelde grootte van een steenuilterritorium bedraagt circa 12 hectare (Bloem *et al.* 2001).

Kerkuil

Kerkuil heeft geen nestlocaties in het onderzoeksgebied. Mogelijk wordt bebouwing in de omgeving van het onderzoeksgebied gebruikt als nestlocatie van Kerkuil. Hierbij vormen graslanden en perceelsranden naar verwachting onderdeel van het foerageergebied van Kerkuil.

Als gevolg van de ingrepen zullen geen nestlocaties van Kerkuil verdwijnen. Alleen het foerageergebied van Kerkuil kan in het geding zijn bij het vergraven van percelen. Op basis van de inrichtingsschets van het gebied (zie bijlage II) wordt echter verwacht dat tijdens en na de uitvoering van de geplande ingrepen voldoende foerageergebied resteert in de vorm van bos- en perceelsranden in en in de directe omgeving van het onderzoeksgebied. Daarbij speelt mee dat Kerkuilen een relatief groot foerageergebied gebruiken en het te vergraven deel van het onderzoeksgebied slechts een beperkte oppervlakte heeft.

Kader 6 Kerkuil

Kerkuilen (Rode Lijst 'kwetsbaar') komen voor in open tot half open landschappen en broeden bij voorkeur op donkere plaatsen zoals schuren, graansilo's ruïnes, torens, et cetera. De grootte van het leefgebied van Kerkuil wordt hoofdzakelijk bepaald door het voedselaanbod. Bij een groot aanbod aan voedsel hebben kerkuilen voldoende aan een oppervlakte van 40-60 hectare of aan een gebied van 800 - 1500 meter rond de broedplaats (Kerkuilen werkgroep Nederland). Kerkuilen foerageren vooral langs lijnvormige elementen zoals perceelsranden en bosranden.

Grote gele kwikstaart

In 2011 is op beektraject 'zuid' ter hoogte van erf 'Graes' een territorium van Grote gele kwikstaart vastgesteld, maar er is geen exacte broedplek bekend. In voorgaande jaren is wel met zekerheid op de locatie gebroed in een nestkast onder de brug of in één van de schuurtjes op erf 'Graes' (mondelinge mededeling. P. van den Akker, Twentse Vogelwerkgroep).

Kader 7 Grote gele kwikstaart

Grote gele kwikstaart broedt vooral langs natuurlijke snelstromende beken en rivieren. Gebroed wordt vooral in natuurlijke of kunstmatige holtes.

Uitgaande van de ontwerpsschets verdwijnen geen broedplekken van Grote gele kwikstaart. Eveneens wordt niet verwacht dat belangrijk onmisbaar foerageergebied verdwijnt, omdat Grote gele kwikstaart ook net ingerichte, zandige delen langs beken en rivieren als foerageergebied gebruikt. Werken buiten het broedseizoen van Grote gele kwikstaart (half maart t/m half augustus), een vereiste die voor alle vogelsoorten geldt, is zodoende de enige vereiste maatregel om effecten te

voorkomen.

Het aanvragen van ontheffing of het uitvoeren van overige mitigerende maatregelen is niet noodzakelijk. Wel wordt aangeraden de nestkast voor Grote gele kwikstaart te behouden. Het plaatsen van nieuwe nestkasten –eventueel in samenwerking met de Twentse Vogelwerkgroep – is een goede manier om de aanwezigheid van Grote gele kwikstaart langs de Azelerbeek te stimuleren.

Overige broedvogels

In het onderzoeksgebied zijn diverse broedvogels van bos, landbouwgronden en wateren aangetroffen en te verwachten, waaronder Waterhoen, Meerkoet, Wilde eend, Tjiftjaf, Zwartkop, Vink, Houtduif, Gekraagde roodstaart, Fazant, Grasmus en Kievit.

Alle broedvogels zijn gedurende hun broedseizoen beschermd en mogen in deze periode niet verstoord of geschaad worden. Als broedseizoen wordt gehanteerd: periode van nestbouw, periode van broed op de eieren en de periode dat de jongen op het nest gevoerd worden. Voor verstoring tijdens de broedseizoenen van een vogel wordt geen ontheffing verleend. Indien op een locatie geen broedende/nestelende vogels aanwezig zijn, mag het aanwezige geschikte broedbiotoop ook tijdens het broedseizoen verwijderd worden.

Voor de meeste van de aanwezige soorten kan de periode tussen half maart en half juli worden aangehouden als broedseizoen. De broedperiode verschilt per soort en soms ook per jaar en in het kader van de Flora- en faunawet wordt voor het broedseizoen geen standaardperiode gehanteerd. Van belang is of een broedgeval wordt verstoord, ongeacht de datum.

Wanneer in de periode tussen half juli en half november gestart wordt met de werkzaamheden is het van belang om na te gaan of bewoonde nesten van Houtduif aanwezig zijn binnen de invloedssfeer van de plannen. Houtduif kan namelijk broeden tot half november.

3.7 Amfibieën

In de omgeving van het onderzoeksgebied is het voorkomen van de strikt beschermde soorten Kamsalamander en Poelkikker bekend (RAVON en waarneming.nl). Tijdens het veldonderzoek (uitgevoerd onder gunstige omstandigheden voor Poelkikker) zijn geen waarnemingen gedaan van Poelkikker. Voor Kamsalamander ontbreken geschikte voortplantingspoelen in en in de directe nabijheid van het onderzoeksgebied. Zowel Kamsalamander en Poelkikker worden dan ook niet verwacht in het onderzoeksgebied. Overige strikt beschermde amfibieën worden op basis van bekende verspreidingsgegevens en terreinkenmerken niet verwacht (RAVON).

In het aanwezige oppervlaktewater is wel voortplanting van algemene en laag beschermde amfibieën als Bastaardkikker, Gewone pad, Kleine watersalamander en Bruine kikker (FFW tabel 1) te verwachten. Deze soorten kunnen overwinterend in de strooisellaag van bos en ruigte of in de waterbodem van wateren worden aangetroffen. Het betreft hier zogenaamde algemene, laag beschermde soorten waarvoor in deze situatie automatisch een vrijstelling geldt van de verbodsartikelen van de Flora- en faunawet.

Effecten op overwinterende en voortplantende, laag beschermde amfibieën kunnen – mits de planning van de werkzaamheden dit toelaat – geminimaliseerd worden door de werkzaamheden zoveel mogelijk uit te voeren buiten de overwinterings- en voortplantingsperiode van amfibieën. De maanden september en oktober zijn in de regel het meest geschikt (minst schadelijk) voor het uitvoeren van werkzaamheden op zowel het land als in/ nabij water.

3.8 Vissen

Tijdens het veldonderzoek is het oppervlaktewater frequent met een steeknet bemonsterd. Op de meest kansrijke locaties – nabij duikers, dammen, kruisingen en

plekken met rijke waterplanten- en oevervegetatie - is daarbij intensiever bemonsterd. Hierbij is één beschermde vissoort: Kleine modderkruiper (FFW tabel 2) en één Rode Lijst vissoort (Vetje) aangetroffen.

Kleine modderkruiper

Tijdens het veldonderzoek is Kleine modderkruiper verspreid in lage aantallen aangetroffen in alle deeltrajecten (zie kaart 5 in bijlage V). Op basis van de terreinkenmerken en de habitateisen wordt verwacht dat de Azelerbeek jaarrond een functie heeft als leefgebied voor Kleine modderkruiper (zie ook kader 8).

Kader 8 Kleine modderkruiper

Kleine modderkruiper is een soort van sloten, beken, rivierarmen en meren. De ideale habitat ligt in stilstaande en langzaam stromende wateren.

Als gevolg van de beoogde maatregelen zal tijdelijk leefgebied van Kleine modderkruiper verdwijnen als gevolg van het wijzigen van de beekloop (graaf- en dempwerkzaamheden). Daarnaast kan als gevolg van de werkzaamheden schade optreden aan individuele exemplaren.

Verwacht wordt dat het leefgebied van Kleine modderkruiper op termijn sterk zal verbeteren door de natuurvriendelijke inrichting van de Azelerbeek en zelfs zal vergroten door beekverleggingen. Naar verwachting zullen deze gedeelten op termijn (circa 2 tot 3 jaar) weer geschikt leefgebied gaan vormen voor Kleine modderkruiper. In deze situatie is dan ook geen sprake van permanent oppervlakteverlies van leefgebied van Kleine modderkruiper. Daarnaast blijft op korte termijn voldoende geschikt leefgebied aanwezig in de gedeelten van de Azelerbeek waar geen werkzaamheden plaatsvinden. De functionele leefomgeving van Kleine modderkruiper kan zodoende permanent worden gegarandeerd, op voorwaarde dat schadebeperkende maatregelen worden genomen. In deze situatie zijn daarom drie opties mogelijk om zorgvuldig om te gaan met Kleine modderkruiper: 1) Aanvragen van ontheffing Flora- en faunawet., 2) Opstellen van een ecologisch werkprotocol of 3) Werken volgens een goedgekeurde gedragscode (b.v. de Gedragscode van de Unie van Waterschappen 2006²). De benodigde mitigerende/schadebeperkende maatregelen zijn naar verwachting vergelijkbaar, bij elk van de genoemde opties:

- Werkzaamheden in het watermilieu worden uitgevoerd in de minst kwetsbare periode, dus buiten het voortplantingsseizoen en de opgroeiperiode van visbroed (april-augustus). Tevens wordt niet gewerkt tijdens vorstperiodes;
- Uitvoering van de werkzaamheden in benedenstroomse richting;
- Het vrijgekomen materiaal (slib en planten) uit de watergangen controleren op aanwezigheid van Kleine modderkruiper. Aangetroffen exemplaren worden elders in de betreffende watergang uitgezet, op een locatie waar geen werkzaamheden plaatsvinden;
- Het terugzetten van vis naar geschikte locaties buiten het werkgebied gebeurt onder begeleiding van en op aanwijzing van een ecologisch deskundig persoon met kennis van vissen.

Overige vissoorten

Op basis van het uitgevoerde onderzoek, de terreinkenmerken en bekende verspreidingsgegevens wordt geen andere juridisch zwaarder beschermde vissoorten dan Kleine modderkruiper verwacht.

In de Azelerbeek zijn in het onderzoeksgebied enkele niet beschermde soorten aangetroffen als Bermpje, Riviergrondel, Vetje (RL kwetsbaar), Zeelt en Tiendoornige stekelbaars. Om de aanwezige vissen te ontzien wordt geadviseerd om maatregelen voor deze soortgroep mee te nemen in het ecologische werkprotocol dat voor Kleine

² De geldigheid van de bestaande gedragscode Flora- en Faunawet voor waterschappen is verlengd tot en met 10 juli 2012 (<http://themas.stowa.nl/uploads/Downloads/Articles/Ledenbrief%20verlenging%20goedkeuring%20gedragscode.pdf>).

modderkuiper dient te worden opgesteld. Alle vissen kunnen zo profiteren van de maatregelen die genomen worden ter bescherming van Kleine modderkruiper.

3.9 Overige soorten

Gezien de terreingesteldheid van het onderzoeksgebied en bekende verspreidingsgegevens, kan worden geconcludeerd dat er geen beschermde reptielen (zoals specifiek Ringslang), dagvlinders, libellen en overige ongewervelden (zoals specifiek Vliegend hert) aanwezig en te verwachten zijn. Wel is tijdens het onderzoek de Rode Lijstsoort libel Glassnijder (RL kwetsbaar) vastgesteld en wordt het voorkomen van Rode Lijstsoort dagvlinder Groot dikkopje (RL gevoelig) verwacht.

Specifieke vervolgacties voor genoemde 'overige soorten' zijn niet aan de orde.

4 Geraadpleegde bronnen

Literatuur

- Bloem H., K. Boer, N. Groen, R. van Harxen & P. Stroeken (2001). De Steenuil in Nederland. Handleiding voor onderzoek en bescherming. Stichting Steenuilenoverleg (STONE).
- Bode A.D., Douma, M., Driesen, N.J., Dijkstra, A.J., Gritter, A.G.R., Hegeman, A., Heinen, M.A., Hoekstra, B., Hoeve, R., Snaak, G., van Vliet, J.A. & Zoon, C.P.M. (1999). De Zoogdieren van Overijssel. Voorkomen, verspreiding en ecologie van in het wild levende zoogdieren. Waanders Uitgevers, Zwolle.
- Creemers R.C.M. & J.J.C.W. van Delft (RAVON)(redactie) (2009). De amfibieën en reptielen van Nederland. - Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
- Crombaghs B.H.J.M., Berg, N. van den & A.B. Goutbeek (2002). Vissen in Overijssel. Verspreidingsatlas van zoetwatervissen in stromende en stilstaande wateren in Overijssel.
- Dienst Regelingen (2009a.) Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet.
- Dienst Regelingen (2009b). Aangepaste lijst jaar rond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep.
- Heusden W.R.M. van & S.J. Vreugdenhil (2008). Handreiking Flora- en faunawet. Voor werkzaamheden en activiteiten in het kader van bestendig gebruik, bestendig beheer en onderhoud en ruimtelijke inrichting en ontwikkeling. Concept, Versie 1.1. Dienst Landelijk Gebied, Ministerie van LNV.
- Lange R., R. Twisk, A. van Winden & A. van Diepenbeek (2003). Zoogdieren van West-Europa. Stichting Uitgeverij van de KNNV en VZZ i.s.m. Vereniging Natuurmonumenten, Utrecht.
- Mellema H. 2010. Werkatlas Zoogdieren van Overijssel. December 2010. Zoogdierverseniging, Arnhem.
- Ministerie van LNV (2004). Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit TRCJZ/2004/5727, houdende vaststelling van rode lijsten flora en fauna.
- Ministerie van LNV (2006). Natuurkalender Broedvogels. Zie ook: www.themas.stowa.nl/Uploads/FF%20pdf/NATUURKALENDER_BROEDVOGELS2.pdf
- Ministerie van LNV (2009). Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 28 augustus 2009, 25344, houdende vaststelling van geactualiseerde Rode lijsten flora en fauna.
- Provincie Overijssel (2009a). Omgevingsvisie Overijssel; Visie en uitvoeringsprogramma voor de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving van de provincie Overijssel. Mei 2009, Provincie Overijssel.
- Provincie Overijssel (2011). Basisbestand Milieuinventarisatie. Provincie Overijssel, Zwolle. Flora gegevens uit de periode 1995 - 2007.
- Snaak (2008). Prooidieren kerkuil in Noordoost-Nederland en het graafschap Bentheim 1992-2007; Verspreidingsonderzoek van 14 prooidieren en morfologische verschillen tussen de processus zygomaticus van de gewone en de tweekleurige bosspitsmuis. Natuur en milieuvereniging 'Het Stroomdal', Zuidoost-Drenthe. Schoonebeek.
- Unie van Waterschappen (2006). Gedragscode Flora- en Faunawet voor waterschappen. Goedgekeurd door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op 10 juli 2006. Unie van Waterschappen.

Internet

- Kerkuilen werkgroep Nederland (www.kerkuil.com)
- Ministerie van EL&I (www.rijksoverheid.nl/ www.drloket.nl/).
- Piscaria/ Limnodata Neerlandica (www.limnodata.nl/).
- Provincie Overijssel (2010). Atlas van Overijssel. Kaart EHS. (<http://gisopenbaar.overijssel.nl/website/atlasoverijssel/atlasoverijssel.html>)
- Provincie Overijssel (2009). Omgevingsvisie Overijssel. Kaart Weidevogelbeheer en ganzen-gebied. (<http://gisopenbaar.overijssel.nl/website/omgevingsvisie/omgevingsvisie.html>)
- RAVON (www.ravon.nl/).
- Stichting Anemoon (www.anemoon.org).
- Waarneming.nl (website met soortenwaarnemingen in Nederland).

BIJLAGEN

BIJLAGE I: WETTELIJK KADER

Flora- en faunawet

Inleiding

Sinds 1 april 2002 is de Flora- en faunawet van kracht. Onder de Flora- en faunawet zijn ongeveer 500 soorten in Nederland aangewezen als beschermde dier- of plantensoort. De doelstelling van de wet is de bescherming en het behoud van de gunstige staat van instandhouding van in het wild levende plant- en diersoorten. Het uitgangspunt van de wet is 'nee, tenzij'. Dit betekent dat activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten in principe verboden zijn.

De Flora- en faunawet kent een groot aantal verbodsbepalingen die samenhangen met ruimtelijke ingrepen, plannen en projecten. Zo is het verboden beschermde inheemse planten te plukken of te beschadigen en geldt voor beschermde dieren een verbod op het doden, verwonden en opzettelijk verontrusten. Ook is het verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde inheemse dieren te beschadigen of te verstoren of eieren te rapen of te vernielen. De verbodsbepalingen betreffende planten op hun groeiplaats zijn opgenomen in artikel 8. De verbodsbepalingen betreffende dieren in hun natuurlijke leefomgeving zijn vermeld in artikel 9 tot en met 12.

Van het verbod op schadelijke handelingen ('nee') kan onder voorwaarden ('tenzij') worden afgeweken, met een ontheffing of vrijstelling. Het verlenen hiervan is de bevoegdheid van de minister van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie (EL&I), of, in geval van beheer en schadebestrijding, van gedeputeerde staten van de provincies.

Beschermde dier- en plantensoorten

Beschermde inheemse planten- en diersoorten zijn bij algemene maatregel van bestuur aangewezen. Het zijn soorten die van nature in Nederland voorkomen en die in hun voortbestaan worden bedreigd of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd. Ook zijn soorten aangewezen die niet noodzakelijkerwijs in hun voortbestaan worden bedreigd, maar wel bescherming genieten ter voorkoming van overmatige benutting.

De volgende diersoorten zijn beschermd volgens de Flora- en faunawet:

- 1) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *zoogdieren*, met uitzondering van gedomesticeerde dieren en met uitzondering van de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis;
- 2) Alle van nature op het Europese grondgebied van de Lidstaten van de Europese Unie voorkomende soorten *vogels* met uitzondering van gedomesticeerde vogels;
- 3) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *amfibieën en reptielen*;
- 4) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *vissen*, met uitzondering van de soorten waarop de Visserijwet 1963 van toepassing is;
- 5) Een aantal ongewervelden (o.a. *insecten, libellen en kevers*) die in hun voortbestaan bedreigd zijn of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd.

Er zijn drie beschermingsregimes van kracht, mede afhankelijk van de zeldzaamheid van de soort en de status in Europese richtlijnen. Van licht naar zwaar beschermd zijn de soorten opgenomen op Tabel 1, 2 of 3. Voor vogels gelden specifieke eisen, met name tijdens het broedseizoen. Bij ruimtelijke ingrepen geldt automatisch vrijstelling voor soorten van Tabel 1 waardoor de meeste aandacht gevraagd is voor soorten van Tabel 2/3 en voor vogels.

Wijze van toetsing

Door uitspraken van de Raad van State in het voorjaar van 2009 is de beoordeling aangepast bij ontheffingsaanvragen voor ruimtelijke ingrepen. Sinds 26 augustus van dat jaar werken we daardoor volgens een nieuw stroomschema (zie volgende pagina). Gaat u een ruimtelijke ingreep uitvoeren en zijn beschermde soorten aanwezig, dan zijn er vaak twee opties:

- 1) Voorkom overtreding van de Flora- en faunawet. Het gaat dan om het behoud van de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort. Het betreft de functies van het leefgebied die ervoor zorgen dat de soort succesvol kan rusten of voortplanten, bijvoorbeeld nesten, migratieroutes en foerageergebied. Als u deze veilig stelt door vooraf mitigerende maatregelen te treffen, heeft u mogelijk geen ontheffing meer nodig. Om zeker te zijn dat uw maatregelen voldoende zijn, kunt u ze vóóraf laten beoordelen door Dienst Regelingen. Als deze voldoende zijn krijgt u een beschikking met daarin de goedkeuring van uw maatregelen. De goedkeuring krijgt u in de vorm van een afwijzing van uw ontheffingsaanvraag. U heeft namelijk geen ontheffing nodig doordat u met uw maatregelen overtreding van de Flora- en faunawet voorkomt.

2) Kan de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort niet worden gegarandeerd door mitigerende maatregelen? Dan dient u een reguliere ontheffingsaanvraag in waarbij de onderstaande vragen gesteld worden:

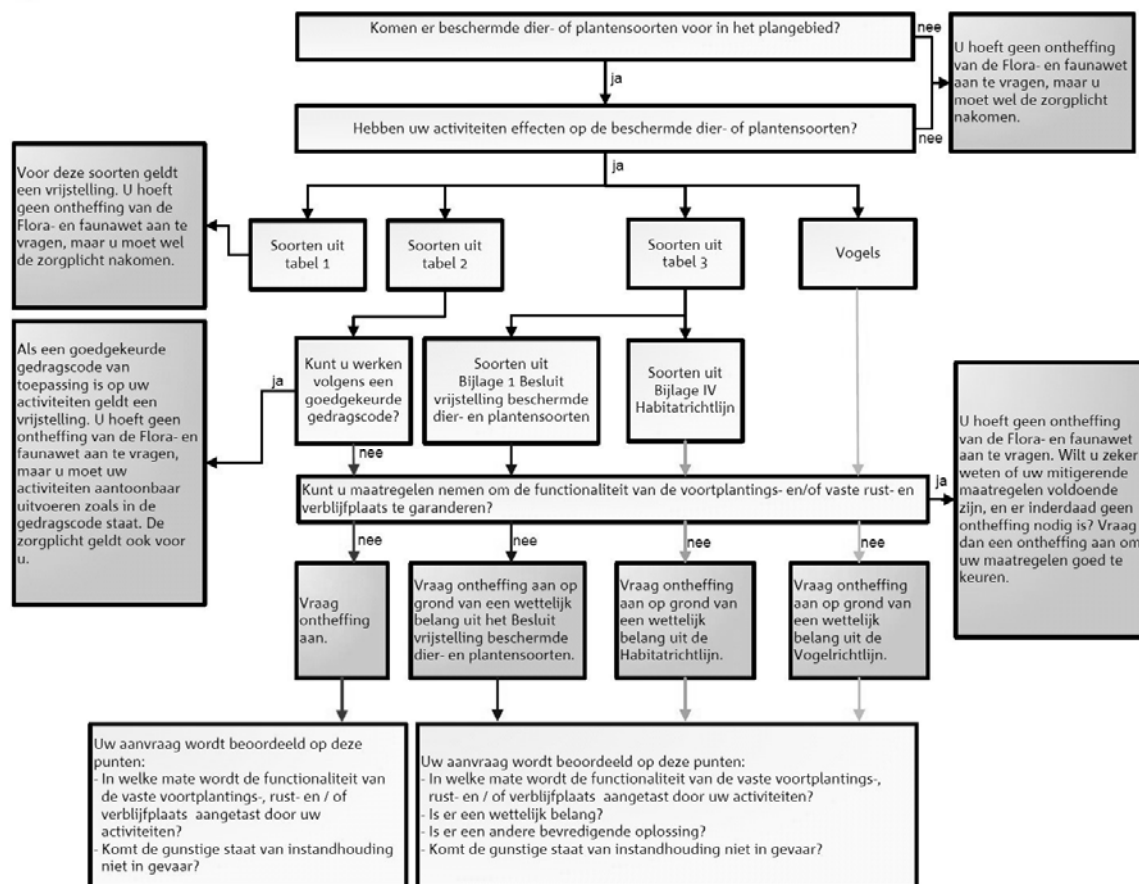
- In welke mate wordt de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats aangetast?
- Is er een bij wet genoemd belang? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Is er een andere bevredigende oplossing? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Komt de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar?

Beoordeling Dienst Regelingen

Dienst Regelingen beoordeelt of het bij wet genoemd belang zwaarder weegt dan het overtreden van de verbodsbepaling(en). Voor Tabel 2-soorten gelden minder zware eisen en kan een door het ministerie goedgekeurde gedragscode ook uitkomst bieden. De gedragscode moet wel van toepassing zijn op uw activiteit en u moet kunnen aantonen dat u precies zo werkt als in de gedragscode staat. Voor Bijlage 1-soorten uit Tabel 3 krijgt u alleen ontheffing wanneer sprake is van een bij wet genoemd belang. Bij een ruimtelijke ingreep betreft het meestal één van de onderstaande vier belangen:

- Bescherming van flora en fauna (b)
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (d)
- Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e)
- Uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (j)

Voor vogels en soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn geldt dat u alleen ontheffing kunt krijgen op grond van een bij wet genoemd belang uit respectievelijk de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. In de praktijk zijn de mogelijkheden voor het verkrijgen van een ontheffing voor die soorten dan ook zeer beperkt, met name voor vogels³.

Toetsingsschema Flora- en faunawet (Bron: Dienst Regelingen 2009. Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijk ingrepen Flora- en faunawet).

³ In de Vogelrichtlijn worden alleen de belangen b en d én de veiligheid van het luchtverkeer (belang c) genoemd;

Rode lijsten

Los van de Flora- en faunawet heeft de toenmalige Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit ter uitvoering van de bepalingen in artikelen 1 en 3 van het Verdrag van Bern een aantal Rode Lijsten voor bedreigde en kwetsbare soorten dieren en planten gepubliceerd (Ministerie van LNV 2004 en 2009). Voor soorten van de Rode Lijsten heeft de overheid zich verplicht onderzoek en werkzaamheden te bevorderen die nodig zijn voor bescherming en beheer. Het voorkomen van een soort op de Rode Lijst heeft geen wettelijke beschermingsstatus tot gevolg. Opname op de Rode Lijst zegt alleen iets over de zeldzaamheid en populatieontwikkelingen van de betreffende soorten.

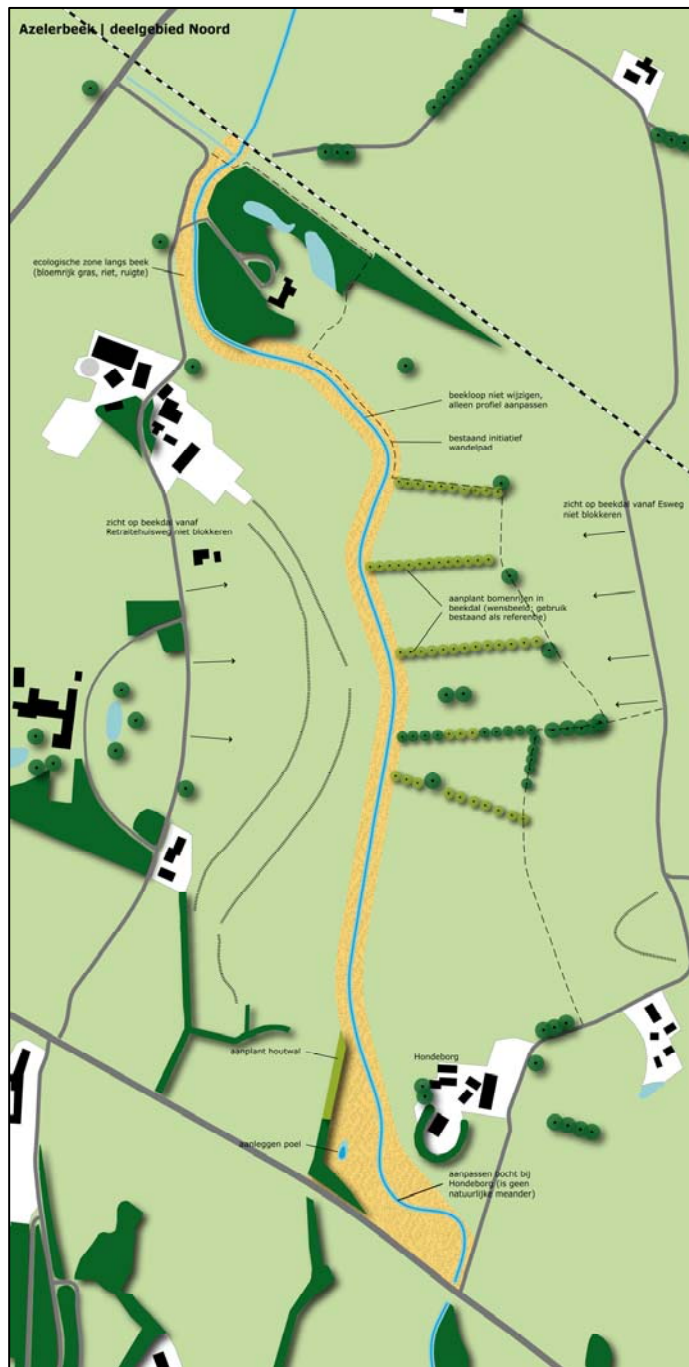
Natuurbeschermingswet 1998

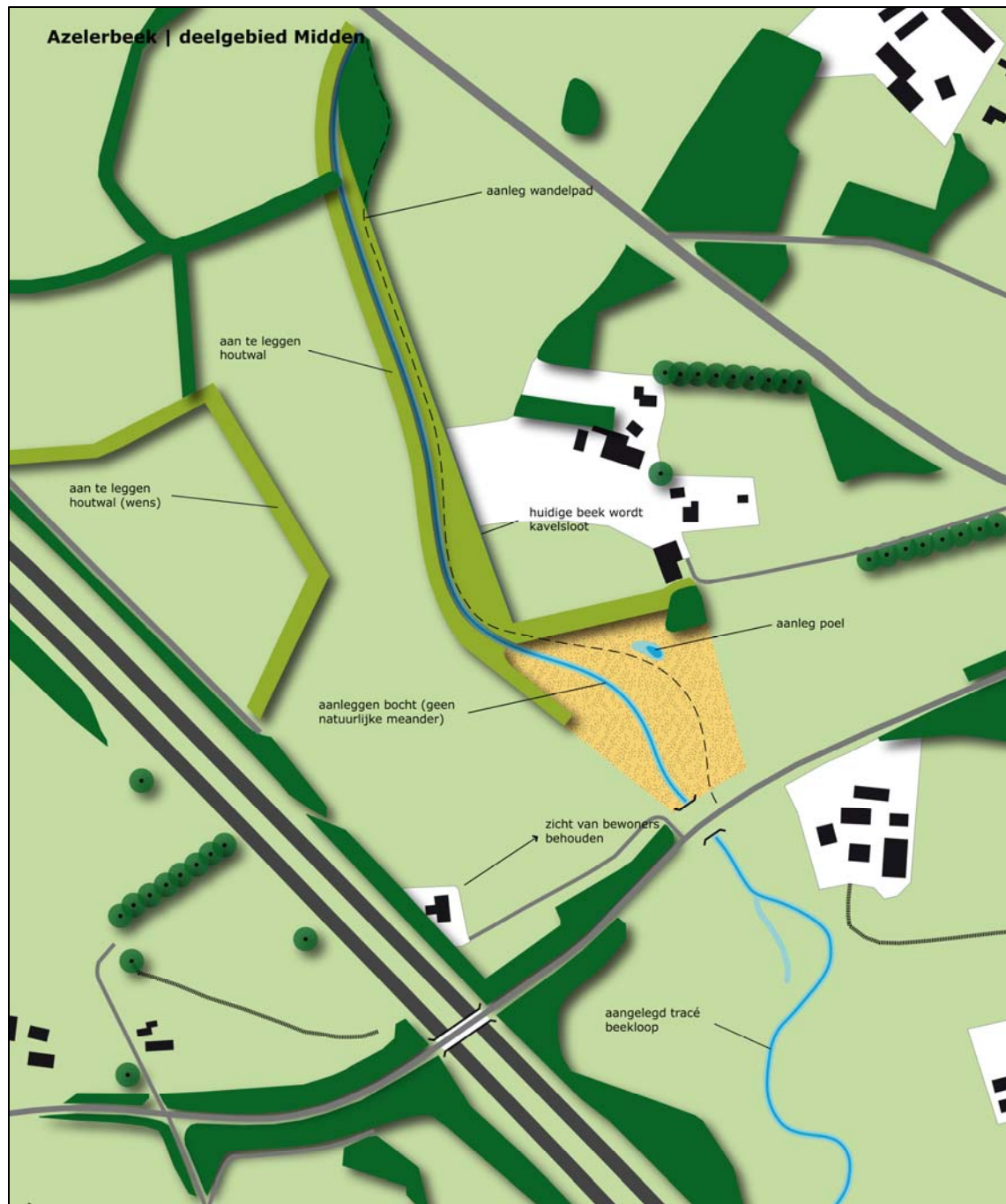
Op 1 oktober 2005 is de gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 in werking getreden. De Natuurbeschermingswet heeft betrekking op Natura 2000 gebieden in Nederland en verankert een deel van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn in de nationale wetgeving. Natura 2000 bestaat uit een netwerk van Europese natuurgebieden. Het vormt de basis van het Europese natuurbeleid. Natura 2000 is gericht op de instandhouding en ontwikkeling van soorten en ecosystemen die voor Europa belangrijk zijn.

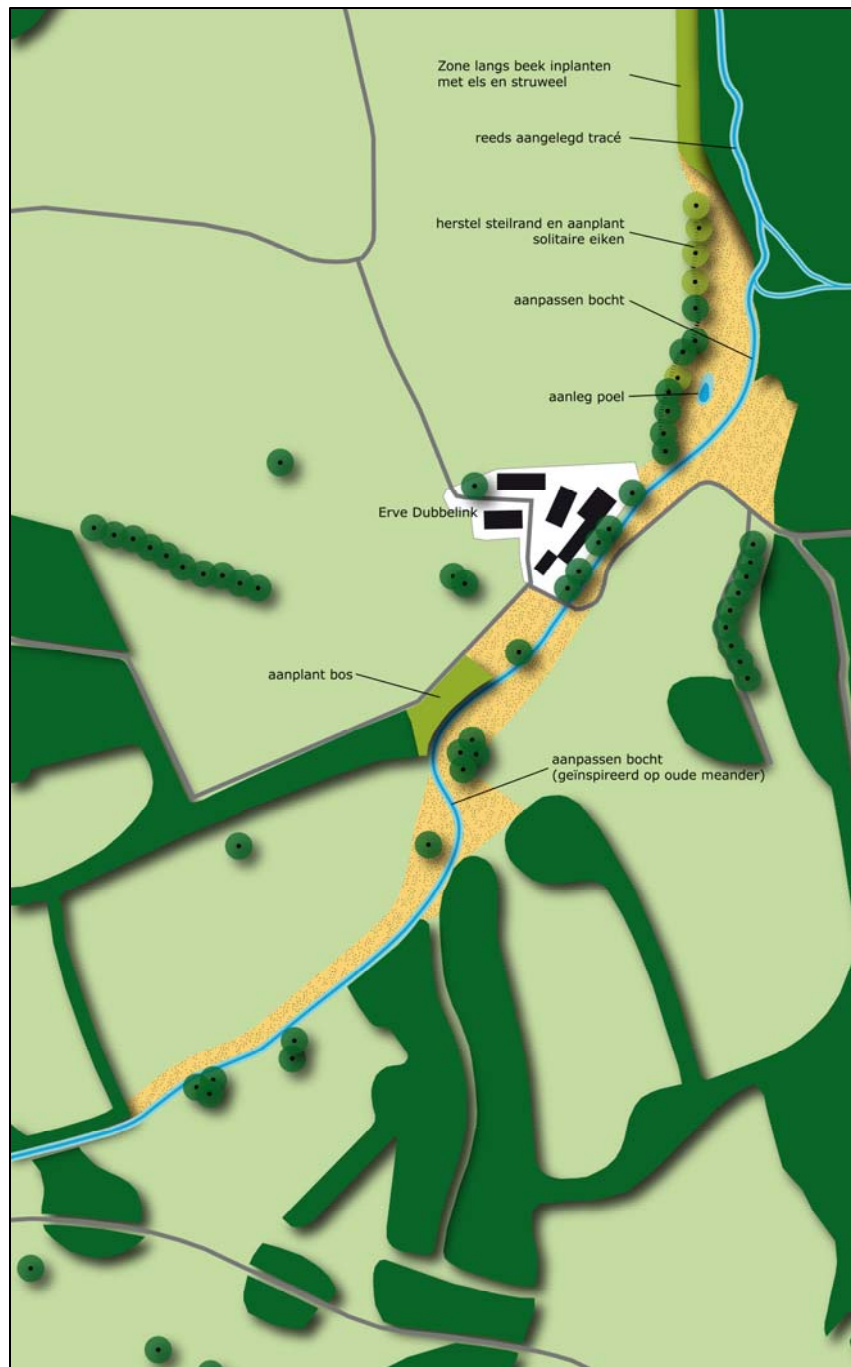
Nederland regelt aan de hand van een vergunningenstelsel de zorgvuldige afweging rond projecten die gevolgen kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden. Deze vergunningen worden verleend door de provincies of door de Minister van EL&I. Daarnaast stelt Nederland voor al haar Natura 2000-gebieden beheerplannen op waarin de te beschermen waarden, de zogeheten instandhoudingdoelen, nader worden uitgewerkt in ruimte, tijd en omvang.

In voorgaand wettelijk kader zijn alleen de meest relevante onderdelen van de wetgeving vereenvoudigd weergegeven. Aan deze tekst kunnen derhalve geen rechten worden ontleend. Voor meer achtergronden en de oorspronkelijke wetsteksten kunt u terecht op www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur en op www.drloket.nl.

BIJLAGE II: INRICHTINGSCHETSEN

BIJLAGE III: LIGGING ONDERZOEKSGBIED T.O.V. EHS

Onderstaande figuren geven de ligging aan van de beektracés in het onderzoeksgebied (binnen rode begrenzing) weer ten opzichte van de EHS (Provincie Overijssel 2010).

BIJLAGE IV: VLEERMUIZENONDERZOEK

Op locaties waar het voorkomen van vleermuizen wordt verwacht, is het in veel gevallen van belang nader onderzoek te doen. Wanneer schade aan potentiële vaste verblijfplaatsen wordt verwacht en/of wanneer negatieve effecten op vliegroutes en/of foerageergebied niet kunnen worden uitgesloten is het noodzakelijk aanvullend onderzoek uit te voeren.

In voorliggende situatie is alleen schade te verwachten wanneer kap plaatsvindt van een aanwezige boom met een holte die geschikt lijkt als verblijfplaatsen voor (boombewonende) vleermuizen. Vaste verblijfplaatsen kunnen aanwezig zijn in de vorm van kraamkolonies/zomerverblijven (juni - half juli), baltslocaties/paarverblijven (april- half mei en augustus - september) en winterverblijven (half oktober- begin april). De genoemde perioden zijn globaal en kunnen afhankelijk van het weer en de soort wat eerder of later in het seizoen liggen.

Boomcamera

Om na te gaan of te kappen boom werkelijk geschikt is als vaste verblijfplaats van vleermuizen is het raadzaam om deze met behulp van een boomcamera te inspecteren. Wanneer uit dit onderzoek blijkt dat de ruimten toegankelijk zijn voor vleermuizen, dient vervolgens (jaarrond) onderzoek naar vleermuizen te worden uitgevoerd.

Nachtelijke onderzoek

Middels nachtelijk bezoeken (rond de schemering) wordt onderzoek naar (onder andere vaste verblijfplaatsen van) vleermuizen uitgevoerd. Met behulp van een zogenaamde 'batdetector' kunnen de ultrasone geluiden van vleermuizen voor de mens hoorbaar gemaakt worden en kunnen verschillende soorten op naam worden gebracht. Vaste verblijfplaatsen kunnen vaak ook gelokaliseerd worden aan de hand van zichtwaarnemingen van in- en uitvliegende exemplaren. Het is niet mogelijk dit type onderzoek in de maanden november - april uit te voeren in verband met de winterslaap. Ze zijn dan niet alleen inactief, maar 'huizen' bovendien vaak op andere locaties dan gedurende het zomerhalfjaar.

Aantal bezoeken

Het aantal uit te voeren bezoeken hangt af van de te verwachten functies. Door het Vleermuisvakberaad van het Netwerk Groene Bureaus is een protocol opgesteld voor de inventarisatie van vleermuizen (zie ook onderstaand kader). De deskundigen van EcoGroen Advies baseren de te volgen inventarisatie (onder andere het aantal bezoeken en de periode) op dit protocol, maar stemmen de strategie en inzet telkens af op de omvang en complexiteit van de locatie. Indien gepland is om de boom met geschikte holte voor vleermuizen te kappen, dan zullen in deze situatie naar verwachting maximaal zes nachtelijke bezoeken nodig zijn: twee in de paarperiode van Gewone grootvleermuis in april- half mei, twee in de kraamperiode juni - half juli van vleermuizen en twee in de paarperiode augustus - september van Ruige dwergvleermuis en Rosse vleermuis.

Protocol voor vleermuisonderzoek

Vleermuizen zijn een belangrijke soortgroep binnen de natuurbescherming. De soorten zijn echter moeilijk te inventariseren, vertonen specifiek gedrag en advies omtrent deze soortgroep is regelmatig complex. Tegen die achtergrond heeft het Vleermuisvakberaad van het Netwerk Groene Bureaus een protocol opgesteld voor de inventarisatie van vleermuizen. Het doel van het protocol is bij te dragen aan de kwaliteit en uniformiteit in onderzoek. Het protocol wordt ondersteund door de Dienst Landelijk Gebied (Ministerie van EL&I) en de Zoogdiervereniging.

Vleermuisonderzoek blijft echter maatwerk en het protocol geldt daarom als richtsnoer en niet als plicht. Het volgen van het vleermuisprotocol wordt echter wel aangeraden. Het toepassen van het protocol geeft zekerheid op twee punten:

- 1) Dat de Dienst Landelijk Gebied geen aanvullend inventarisatieonderzoek verlangt bij een ontheffingsaanvraag volgens artikel 75 van de Flora- en faunawet;
- 2) Dat een onderzoek stand houdt in eventuele juridische procedures.

BIJLAGE V: INVENTARISATIEKAARTEN

1. Flora
2. Vleermuizen
3. Veldspitsmuis
4. Broedvogels
5. Kleine modderkruiper

